

Krunoslav Novak na svečanosti dodjele nagrada i priznanja HDKN 14. studenoga 2013.

Komunikacija Crkve i komunikacija u medijima

Preuzvišeni oče nadbiskupe, poštovani predsjedniče Hrvatskog društva katoličkih novinara, poštovani novinari i medijski djelatnici i svi nazočni. Prije svega zahvaljujem na povjerenju da vam se obratim s nekoliko misli o temi komunikacija Crkve i komunikacija u medijima. Dopustite mi da na početku čestitam svima, kako pojedincima, tako i medijskim institucijama koji ste danas primili nagradu i priznanje za zapaženi rad u medijskom djelovanju za aktualni povijesni trenutak, te ostavili trag koji svjedoči i potiče na odgovornost i poštivanje visokih standarda u promociji istine u izgradnji Crkve i društva.

Identitet – dinamičan proces

Nepregledna količina medijskih sadržaja i različitih svjetonazora i njihovih nijansi koje danas susrećemo u medijskom prostoru i virtualnom ambijentu, ostavlja dojam da je povijest zastala. To jest, da je svedena na mnoštvo fragmenata pojedinačnih iskustava koje čovjek pojedinac proživljava, u kojima se sam treba snalaziti i stvarati neku svoju sliku svijeta i aktualnog trenutka u kojemu treba izgrađivati svoj identitet kako bi se mogao definirati da upozna sam sebe, da bude prepoznat u svojoj obitelji i društvu u kojemu živi. Spomenuo sam identitet, koji je pojam kojega se danas izbjegava spominjati, jer zahtjeva od čovjeka da definira svoje osnovne značajke prema kojima je prepoznatljiv i prema kojima u svojoj jedinstvenosti pronalazi načina da integrira vrijednosti i stavove koji mu omogućuju da se ostvari kao društveno biće, da izgrađuje to društvo i da po tom ostvarenju doprinese rastu ljudskosti u razdoblju povijesti u kojemu je sposoban izražavati svoju kreativnost. Identitet je dinamičan proces, te tijekom života pojedine sastavnice identiteta mijenjamo u nijansama, dok pojedine posve napuštamo i prihvaćamo druge. Na primjer identitet učenika zamjenjujemo identitetom studenta ili radnika, identitet mladića ili djevojke zamjenjujemo identitetom supruga i supruge i kasnije roditelja itd. Pojedine sastavnice identiteta, iako na prvi pogled nepromijenjene, ipak u nijansama ili čak bitno tijekom života mijenjamo uvjetovano fizičkim, psihičkim i duhovnim rastom. Uzmimo samo kao primjer vjernički identitet, koji se temeljno za kršćane bazirana vjeri u Isusa Krista, no tijekom života naša vjera se razvija od djetinje, preko mladenačke do odrasle vjere, koja sa sobom nosi i odgovornosti koje možemo u osobnom i društvenom životu prihvaćati. U tom smislu potreba definiranja vlastitog identiteta ne znači nužno stvaranje nepremostivih razlika, već upravo suprotno, ono omogućava prihvaćanje osobnih odgovornosti i uloga, te mogućnost sudjelovanja u različitim strukturama u kojima se možemo realizirati.

Različiti događaji kojima svjedočimo u našem vremenu pokazuju da povijest nije stala, da se ona događa. Iako često u individualnim pričama njezinih malih protagonista, povijest počinje imati obrise širih razmjera od individualnih pomaka u trenutku kada taj mali protagonist povijesti osjeti da je narušena stabilnost njegovog pogleda na život, na svijet, na društvo, na obitelj, na vrijednosti koje je usadio u temelje svoje egzistencije. Svjedoci smo takvih pomaka koji se upravo događaju u našem društvu i bez obzira na rezultate pokazuju da čovjek potrebuje identitet, koji u isto vrijeme ne ugrožava drugoga nego mu dopušta razvoj.

Tendencija rezanja korijena

Često volim spomenuti jednu misao koju je zapisao jedan američki novinar, a čuo je od svojeg pastora. Ona govori da svojoj djeci možemo ostaviti jedino korijene i krila. Ne želim ovu misao pretvarati u preuranjeni zaključak ovog promišljanja već na početku govora, ali mi se čini da je vrlo primjenjiva i za nas danas i za svaku generaciju. Korijeni su ono što smo tradicijom stekli, ono što je u temeljima našeg vjerovanja i što se nalazi duboko usađeno u razvoj naše kulture. Krila su interpretacija korijena u aktualnu situaciju u kojoj živimo, ne umanjujući vrijednost ni sadržaj korijena, već prepoznavanje znakova vremena, koje možemo tumačiti u svjetlu korijena iz kojih je naša kultura izrasta. Čini mi se da danas postoji tendencija rezanja korijena i let s krilima kratkog dometa, čiju je viziju teško prepoznati kao onu koja na razvoj i rast civilizacije gleda kroz otvorenost za život, za odricanje radi dobrobiti drugoga, koje pretpostavlja spremnost na žrtvu kako je to slikovito opisano u pjesmi Dalmatinopovišćupritrujena u riječima: „ditinstvongladninpovistštukali...“ (djetinjstvom gladnim povijest začepili). U ovom stihu ta pjesma vrlo snažno govori o teškom životu jedne generacije koja je ponijela teret okolnosti u kojima se zatekla i predala krila slijedećem naraštaju.

U početku bijaše komunikacija

Vjerujem da nemamo poteškoća usvojiti tvrdnju da današnja Europa počiva na kršćanskim korijenima. Ti kršćanski korijeni ne mogu se zamisliti bez korijena na kojima počiva vrijeme poslije Krista, to jest na Evanđelju, Radosnoj vijesti. Zato bih razmišljajući o komunikaciji Crkve posegnuo za tim nepresušnim izvorom, inspiracijom i smislom. „U početku bijaše riječ“ riječi su kojima započinje Evanđelje po Ivanu. „U početku bijaše riječi i riječ bijaše kod Boga i riječ bijaše Bog.“ (Iv 1,1) Uzmemo li u obzir da je riječ – misao, temelj svake komunikacije, kao komunikatori mogli bismo reći: *U početku bijaše komunikacija*. Evanđelje nastavlja: „Sve postade po njoj i bez nje ne postade ništa.“ Ove riječi upućuju nas na prve stranice Biblije gdje čitamo: „I reče Bog... i bi.“ Božja riječ stvara, ona stvara svijet, ona stvara čovjeka: „I reče Bog: načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična.“ Bog svojom stvarateljskom riječju stvara čovjeka i to na svoju sliku, sebi slična. Po čemu je čovjek sličan Bogu? Sigurno bismo mogli nabrajati različite elemente koji nas čine sličnima Bogu kao vrhunac njegovog stvaranja. No, ja bih ovdje spomenuo samo jednu, onu koja je najvažnija za čovjeka kao biće komunikacije, a to je riječ – misao. Naša ljudska riječ i

misao također ima stvarateljske elemente. Kada je čovjek počeo izražavati svoju misao bilo gestom, crtežem, izgovorenim ili pisanom riječju, počeo je ostavljati tragove za naraštaje koji dolaze i na taj način omogućio da svaka nova generacija nastavlja tamo gdje je prethodna stala. Riječ izgovorena, napisana, naslikana u onome koji je sluša, čita ili promatra stvara raspoloženje, novu misao koja će razviti novi put i otvarati nove mogućnosti promišljanja i stvaranja. Tako je bilo u početku i tako je u svakoj izraženoj misli koja se nadahnjuje na pozivu da bude konstruktivna, da stvara nešto novo i nešto dobro. No, riječ može biti i ona koja razara, te svojom rušilačkom snagom razoriti ono što je dugo stvarano. Ona može od stvorenja napraviti ruševinu, oduzimajući mu korijene bez kojih gubi onu temeljnu orijentaciju. U tom smislu odgovornost je svakog komunikatora da vodi računa o tome da njegova riječ može stvarati i razarati, pa kada ta riječ bude izrečena u eteru, otisnuta na papiru ili objavljena ne internetu, može postati još snažnija. Riječu medijima postaje snažnija jer je dostupnija puno većem broju onih koji će je primiti, ali i zato jer u nedostatku neposrednog kontakta koji bi omogućio da onaj koji ju je izrazio objasni i interpretira, interpretacija ostaje na onome koji ju je primio u svoj psihološki i socijalni kontekst.

Nezanemarivi glas Istine

Razmišljajući o komunikaciji Crkve, ne možemo zaobići ovu činjenicu: Bog je onaj koji se objavio, komunicirao sebe čovjeku i koji ga poziva da komunikacijom, kao temeljem svih projekata nastavlja Njegovo djelo stvaranja. Dokle god je čovjek u komunikaciji otvoren tom modelu, stvarateljskom modelu, pronalazi načina govoriti, izražavati se u smjeru ostvarenja i izgradnje Božjeg kraljevstva na zemlji. Ove misli mogu se činiti daleke komunikaciji današnjeg vremena, koja je u gotovo nemjerivoj količini različitih, nerijetko kontradiktornih i razarajućih sadržaja posredovanih u realnom vremenu, često lišena mogućnosti refleksije i odmaka u njezinom vrednovanju. Ipak, glas Istine i vrijednosti koje promiču rast zajedništva i pronalaze odgovore na teška pitanja, a u svjetlu Božje objave ne smije biti zanemaren. Sigurnost komunikacije utemeljene na povjerenju u Istinu potrebna je ovom vremenu više nego ikad upravo radi spomenute brzine komunikacije, vrijednosno različitih i često tendencioznih i neprovjerenih sadržaja. U tom smislu komunikacija Crkve u konkretnom vremenu znači govor i upućivanje na vrijednost života kao dara od Boga, vrijednosti ljudske osobe čiji jedini i pravi smisao pronalazimo u osobi Isusa Krista, čija je jedinstvena žrtva za spas čovjeka putokaz u hodu prema slobodi. Da, spomenuo sam riječ žrtva, koja se danas nerijetko spominje samo kad je u pitanju povećanje poreza ili odricanje od visine vlastitog dohotka. No žrtva znači nešto puno više, ona znači imati ideal za koji smo spremni živjeti. Ideal Evanđelja koji zahtijeva da čovjek uložiti napor da bi nešto postigao pokazuje da žrtva uobličena ponekad i u naše male poraze, u kojima ponekad ne uočavamo smisao, vodi prema osobnom rastu, kao i rastu onih radi kojih je žrtva podnesena. Tu se nalazi trag hoda prema uskrsnuću, koje je iz Kristove muke, smrti i uskrsnuća darovano nama.

U tom svjetlu Crkva svojom komunikacijom ukazuje na nepravilnosti i nepravde, propovijedanjem i životom po Evanđelju aktivno sudjeluje u izgradnji društvenih standarda, te u isto vrijeme ne zanemaruje potrebu za dugotrajnim procesom odgoja. Komunikacija se ne može svoditi samo na reakciju, već je potrebna inicijativa i ispred spremne reakcije na neistine i nepravde potrebno je razvijati duh otvorenosti za Božju riječ u svakodnevnom životu čovjeka. To znači stavljanje naglaska na ono što je dobro i predstavljanjem pozitivnih primjera kao modela. Osim toga potrebno je voditi računa o čovjeku kojemu je danas dostupan sadržaj, kako sam prethodno spomenuo, često destruktivan i neistinit. Tu prije svega mislim na djecu i mlade koji često lutaju virtualnim putovima do sadržaja koji za njih nisu prilagođeni. Odgojni zahvat i podrška tim mladim „internautima“ veliki je zadatak odgojnih institucija, ali i komunikacijskih eksperata koji će poticati, poučavati i usmjeravati na kritičko promatranje sadržaja koje konzumiraju. Smatram važnim da komunikacija Crkve u tom smislu bude usmjerena i informativno i formativno, to jest odgajajući zdravi kritički duh.

Crkva mora biti svjesna opasnosti koje na čovjeka vrebaju

U promišljanju o komunikaciji Crkve, nezaobilazno je spomenuti papu Franju, koji je od Europskog instituta Treće tisućljeće nedavno nagrađen kao komunikator godine nagradom „Jednostavna komunikacija.“ Prepoznavanje njegove neposrednosti i jednostavnosti u komunikaciji zasigurno je put posredovanja poruke Evanđelja današnjem vremenu koje nije samo kompleksno, nego i opterećeno kompliciranim odnosima koji se stvaraju iz različitih interesa. Papa Franjo uočava čovjeka i rekao bih da svojom neposrednošću apostrofira riječi koje je često spominjao blaženi papa Ivan Pavao II: „Čovjek je put Crkve“. U enciklici *Redemptorhominis* (1979.) spomenutog blaženika, uskoro sveca, između ostalog čitamo:

„Budući, dakle, da je taj čovjek put Crkve, put njezina svakidašnjeg života i iskustva, njezina poslanja i napora, suvremena Crkva mora uvijek na nov način biti svjesna prilika u kojima taj čovjek živi; mora biti svjesna njegovih mogućnosti, koje stalno dobivaju nova usmjerenja te se tako i iskazuju. U isto vrijeme Crkva mora biti svjesna opasnosti koje na čovjeka vrebaju. Također, Crkva mora biti svjesna svega onoga što izgleda da je protivno nastojanju koje ide za tim 'da ljudski život postaje sve čovječniji' kako bi sve ono od čega je taj život sačinjen odgovaralo pravom ljudskom dostojanstvu. Jednom riječju - Crkva mora biti svjesna svega što je protivno tom razvitku.“ Nastavljajući u istom tekstu bl. Ivan Pavao II. daje dijagnozu i pokazuje put Crkve uočavajući fenomene u kojima čovjek postaje ugrožen od svoga djela, gdje je ugrožen njegov privatni okoliš, te opasnost da materijalni progres uguši onaj moralni, naglašavajući da etika treba biti pred tehnikom i da je važnije više biti nego više imati.

Čovjek je put Crkve

U toj budnosti Crkvu vodi povjerenje u ljubav između Boga i čovjeka, o kojoj u Enciklici „Bog je ljubav“ papa Benedikt XVI. piše: „Povijest ljubavi između Boga i čovjeka sastoji se upravo u činjenici da to zajedništvo volje prerasta u zajedništvo misli i osjećaja te se, na taj način, naše htijenje i volja sve više podudaraju s Božjom voljom.“

Sigurno bismo mogli pronaći i druge poveznice koje opisuju put i komunikaciju Crkve za vrijeme posljednja tri pontifikata, ali mi se ove spomenute poveznice čine dostatnima da pokažu kontinuitet Crkve i njezinih pastira: Čovjek je put Crkve u ljubavi koja prepoznaje Božju volju.

Susrećemo danas papu Franju kao osobu komunikacije, kojega mediji „vole“, čak je bilo govora o „medijskom fenomenu papa Franjo.“ Kada govorimo o papi Franji, očito je da su mediji prepoznali njegove komunikacijske potencijale, te se često njegovo ime ili poruka nalazi na mnogim portalima i različitim medijima. Međutim, ono što se može uočiti jest fragmentiranje sadržaja, koji je tipičan za medije, koji izoliraju određene sadržaje formirajući vijesti na način da one budu što atraktivnije. Tako je u počecima pontifikata pape Franje gotovo bila očita tendencija da se stvori slika: „Papa da, Crkva ne.“ Paradoks!? Papa kao Kristov namjesnik na zemlji vodi Crkvu koju je sam Krist ustanovio. Nerazdvojno je razmišljati o Crkvi i papi kao različitim ili odvojenim stvarnostima. No, upravo fragmentiranim pristupom, ne uzimajući u obzir širinu konteksta u kojemu živi Crkva, može se dogoditi takvo predstavljanje stvari.

Mediji – „krovovi današnjeg vremena“

Spomenuti primjer samo djelomično ocrtava način funkcioniranja medija. Ne možemo generalizirati, ali je očito da mediji često funkcioniraju po principu ponude i potražnje, u kojima je loša vijest „dobra vijest“ i gdje su nerijetko interesi pojedinaca i skupina ispred objektivnog traženja istine i općeg dobra. Može li Crkva i danas progovarati i komunicirati u takvom medijskom okruženju? Čini mi se da je i dalje potrebno promatrati medije kao „krovove današnjeg vremena“, s kojih nam je progovarati o Istini, Radosnoj vijesti evanđelja. Usuđujem se reći da je čovjeku, novinaru, komunikatoru današnjeg vremena potreban proročki duh. Biti prorok u vremenu u kojemu živimo ne pretpostavlja proricati budućnost, nego jasno interpretirati aktualni trenutak. Prorok podržava dobro, ukazuje na nepravilnosti i nepravde, ali i čitajući znakove vremena pokazuje putokaz. Smatram da svaki medijski djelatnik, koji vodi računa o tome da njegova riječ može biti ona koja stvara i koja razara, u ovome može prepoznati putokaz vlastitog djelovanja. Dijagnoza koju liječnik daje pacijentu nije dostatna da bi on ozdravio. Štoviše, dijagnoza koja nije popraćena terapijom može dodatno pospješiti čovjekovu patnju. Na sličan način pronalaženje i predstavljanje loših vijesti kojima je na prvome mjestu osvajanje publike za medije nisu dostatne da bi ispunili svoju ulogu. Osim što informira, medijski sadržaj ima i formativnu ulogu. Zaista je potrebno da taj element medijske

komunikacije bude u svijesti kada se komunicira medijima, te da se ne zanemari opće dobro i dobro pojedinca kojemu se obraća.

Potreban proročki identitet

Ove izrečene misli na svoj način su samo fragmenti puno širih sadržaja koji jesu i biti će povod različitim diskusijama o komunikaciji Crkve i komunikaciji u medijima. No, nadam se da će i ovi fragmenti, ove izrečene riječi u vama stvoriti konstruktivnu misao i poticaj za vlastito djelovanje. Ujedno i jedan podsjetnik da je u identitetu katoličkog novinara i medijskog djelatnika potreban proročki element. Čini mi se da u tom smislu novinari i medijski djelatnici, napose katolički novinari i medijski djelatnici imaju zadatak, da uzimajući u obzir Isusov poticaj: „Vi ste sol zemlje i vi ste svjetlost svijeta.“, budu u svojem djelovanju proroci koji prepoznaju znakove vremena i nadahnuti ljubavlju za njegovu dobrobit potiču na izgradnju boljeg svijeta. To znači staviti komunikaciju u službu autentične kulture susreta, a na tragu teme sljedećeg 48. svjetskog dana sredstava društvene komunikacije 2014.: "Komunikacija u službi autentične kulture susreta".